

Kes pelgab ilma?



Hulk foobiaid ehk hirme ehk kartusi on seotud ilmanähtustega.

Kes meist poleks alateadliku hirmuga lugenud sekundeid, et teada saada, kui kaugel on pikne – ikka kolm sekundit kilomeetri kohta.

Mark Twain on kirjutanud: “Hirm äikese ees on üks kõige piinavamaid nõrkusi, mis inimesel võib olla... Naine, kes julgeks vanakuradile endale silma vaadata, ja kes ei karda isegi niirt, kaotab end täielikult ja variseb ainsa väljusälvatuse ees kokku.”

Penterafoob pelgab ämma

Sellist hingeseisundit kutsutakse foobiaks. Entsüklopeedia järgi on foobia (kreeka k *phobos* ‘hirm’) “haiguslik kartus, sundmõttele rajanev haiglane hirmuseisund. See tekib (eelsoodumuse korral) psüühilise trauma tagajärjel. Enamasti kardeatakse nakatuda (müsof.), haigestuda (patof.), surra (tanatof.), kõrgele ronida (hüpsof.), kinnisesse ruumi jääda (klaustrof.). F võib tekitada tarbetut kaitse- või tõrjetegevust.”

Mis foobiad need küll on – iga normaalne inimene ei ihka ju haigestuda, nakatuda või surra –, võidakse öelda. Ja kellel poleks aeg-ajalt olnud kõhedust ämma ees (penterafoobia), samuti esinenud hüpegiafoobia (hirm vastutuse ees) hoogusid, rääkimata ergofoobiast ehk kartusest töö ees?

Kirjanik Jerome K. Jerome'i järgi annab vastikustunne igasuguse töö

vastu tunnistust pigem maksahaigusest. Ergofoobia ravimiseks on teatavasti edukalt kasutatud urvaplaastrit, seda nii Eestis kui mujal maailmas.

Mõnele kartustele on antud toredaid nimesid – näiteks papafoobia ei tähenda sugugi mitte hirmu või aukartust isa ees, vaid hoopis õva paavsti ees!

Viimasel võiks jällegi esineda hamartofobia (pelgus teha pattu) või siis gamofoobia ehk paaniline hirm abielulada. (Tegelikult on katoliku preestri see võimalus targalt välistatud.)

See ilm on lihtsalt õudne!

Hulk kartusi on seotud ilmanähtustega. Arvatavasti on kõige enam maailmas neid, kes pelgavad pikset. Peale tapva välgu saadab taevas meile hirmutuseks koleda mürina, mis paljudele mõjub hullemini kui väljusälvatus.

Nii et õva müristamise vastu esineb märksa enam kui vaid hirmu valgussälvatuse ees. Heal lapsel öeldakse olevat mitu nime, nii ka kõuemürinakarthusel: astra-, astrapo-, bronto-, kerauno- ja tonitrofoobia.

Piksepelgusega olen isegi sageli kokku puutunud – mäletan lasteaiapäevilt üht kasvatajatädi, kes paaniliselt äikest kartis. Tormi lähenedes varjus ta alati keldrisse, kus istus ohu möödumiseni. Muide – ta sai tihti peale särtsu koguni elektrilampidest, mis teistele olid täiesti ohutud.

Ühe kolleegi vanaema jällegi istus pikse ajal liikumatult, mitu seelikut seljas, hirm naha vahel ja rahakott käes.

On inimesi, kellele vool üldsegi ei mõju – üks selliseid olnud bulgaarlane Georgi Ivanov. Ta ei kartnud isegi kõrgepinget! Tartu ülikoolis oli

samalaadseks fenomeniks insener Jaan Muuga, kellele elektrilöögid ei pakkunud pinget.

Ilmakartlike ravimisega olevat arstidel tükk tööd, sest sääraseid foobiaid on õige palju. Näiteks tormipelgurid muutuvad juba mitu päeva enne tsükloni saabumist närviliseks, kaotavad isu ja rahuliku une, kõht läheb korrast ära, esineb põhjendamatuid nutuhoogusid. Hingamine sagedeb ja peopesad muutuvad higiseks.

Õudusega jälgivad nad ilmataateid igast võimalikust kanalist ning helistavad meteojaamadesse.

Üks naine Inglismaal pihtis, et vihkab suve, sest siis sagedevad äikesehood. “Pikse aegu soovin, et oleksin kurt ja pime! Iga suve lõpul olen inimvrakk!”

Teed foobiani

Psühholoogid väidavad, et mingeid kartusi esineb pooltel inimestest, eriti kõrguse, sügava vee, kitsaste ruumide või hoopis tillukeste karvaste loomade vastu. Umbes kolmel protsendil aga ilma suhtes. Alati ei ole säärane pelglikkus kaasa sündinud – ei karda ju väikelapsed madusid ega ämblikke.

Millest tekivad ilmaga seotud paanikahood? Ilmafoobiad paistavad ju paljus olema põhjendamatud. Kõhedustundest äikese või tornaado vastu võib veel aru saada, aga milleks karta pilvi, udu, vihma, niiskust või lund!? Uskumatu, aga tõsi – on selliseidki, kes neid enamasti süütuid ilmanähtusi hullumoodi pelgavad.

Psühholoogid viitavad taoliste hirmude algpõhjusi peituvat lapsepõlves või siis üleelatud looduskatastroofides.

Üks Uus-Meremaalt pärit neiu sai tormipelguse kodulinnast Wellingtonist, kus maru uputas sadamas praami 51 reisijaga. Teine naine, müristamisfoob sai oma tõve mägedest, kus ta jäi äikesetormi küüsi ja hulk kaaslasi hukkus murdunud puude all.

Iowa ülikoolis tehtud uurimus näitab, et ligi 80% ilmakartlikest on selliseks muutunud just ise läbielatud sündmuste kaudu. 15% saavad foobideks kaudselt – näiteks ühe tüdruku ema karjus alati tormi lähenedes: “See on maailma lõpp!”

Hirmu ravi

Kuidas ilmafoobe ravitakse? Üks võimalus on, et arstid koos meteoroloogidega selgitavad, kuidas tekivad ilmastikunähtused ja kuidas käituda taolistes olukordades. Ameerikas ravitakse brontofoobe sellisel, et kõuemürinat lastakse kuulata lindilt, al-

guses vaikselt, siis valjemalt kuni päris looduspäraselt kõlades. Pidades aitama!

Välgukartust saab hajutada, näidates kunstlikke elektrilahendusi ja seda, et rauast kastis (või autos) ei mõju pikselööök sugugi tapvalt. Teatavasti liiguvad elektronid mööda metalli välispinda (nn Faraday puuri efekt).

Tšehhi kirjanik Miloslav Skala soovib aga äikese lähenedes: “panna varbad-kontsad kokku, põlvitada maha, suruda pea käsivarte vahele, käed aga sirutada enda ette maha, et tekiks maaühendus. Ja suhu torgata okaspuu oksake, et see koguks atmosfäärielektri endasse” (“Pulmareis Jiljinisse”).

Loodan et kogu see jutt ei tekitanud teis gnosiofoobiat ehk kartust teadmiste ees.